

DOI 10.26886/2414-634X.1(61)2024.3

UDC: 159.9.07

FEATURES OF IDENTITY TRANSFORMATION IN MIDDLE-AGED CODEPENDENT WOMEN

Alla Lymankina, Postgraduate Student

<https://orsid.org/0000-0003-3591-6564>

e-mail: alla.alyans@gmail.com

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine, Kharkov

Vira Kramchenkova, Doctor of Psychological Sciences, Professor

<https://orcid.org/0000-0003-1179-8540>

e-mail: kramchenkova@ukr.net

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine, Kharkov

The article is devoted to the study of the peculiarities of identity transformation in middle-aged codependent women. It was determined that the process of identity transformation in a codependent personality during the middle age crisis represents the discovery of self-worth, uniqueness, the formation of psychological immunity, and coherence. The aim of the study is to determine the effectiveness of the identity transformation program for middle-aged codependent women. The model of identity transformation of codependent middle-aged women is presented, which includes criteria for the effectiveness of program implementation, levels of psychological influence (motivational, cognitive, emotional, behavioral, physical), social-psychological transformation technology, stages of program implementation (diagnostic, resource, psychotherapeutic, summative or reflective). The purpose and tasks of the identity transformation program for middle-aged codependent women are defined. On the basis of the conducted research, it was established that as a result of approbation of the program, positive results of the identity transformation

of middle-aged women of the experimental group were found on all identity scales, except for the «Material Self».

Keywords: *personality, personality development, integral identity, self-regulation, coherence, bodily locus of control, psychocorrection, early maladaptiv eschemas.*

Лиманкіна Алла Іванівна, аспірантка; Крамченкова Віра Олександрівна, доктор психологічних наук, професор; Особливості трансформації ідентичності у співзалежних жінок середнього віку / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна

Стаття присвячена дослідженню особливостей трансформації ідентичності в співзалежних жінок середнього віку. Визначено, що процес трансформації ідентичності в співзалежної особистості в період кризи середнього віку являє собою відкриття самоцінності, унікальності, формування психологічного імунітету, когерентності. Метою дослідження було визначення ефективності програми трансформації ідентичності співзалежних жінок середнього віку. Представлено модель трансформації ідентичності співзалежних жінок середнього віку, яка включає критерії ефективності реалізації програми, рівні психологічного впливу (мотиваційний, когнітивний, емоційний, поведінковий, тілесний), соціально-психологічну технологію трансформації, етапи реалізації програми (діагностичний, ресурсний, психотерапевтичний, підсумковий або рефлексивний). Визначено мету та завдання програми трансформації ідентичності співзалежних жінок середнього віку. На основі проведеного дослідження встановлено, що в результаті апробації програми було виявлено позитивні результати трансформації ідентичності жінок середнього віку

експериментальної групи за всіма шкалами ідентичності, крім шкали «Матеріальне Я».

Ключові слова: особистість, розвиток особистості, інтегральна ідентичність, саморегуляція, когерентність, тілесний локус контролю, психокорекція, ранні дезадаптивні схеми.

Вступ. У психології при вивченні деструктивних наслідків хімічної залежності в сім'ї, значну увагу приділяють аспекту співзалежності чи адикції взаємин. Крім співзалежності можна визначити ще низку проблем, пов'язаних із деформацією ідентичності та її формуванням у членів сім'ї, які мають близькі стосунки із хімічно залежним. Цілком можливо, що саме ідентичність виступає ключовим аспектом у формуванні специфічного комплексу співзалежності та залежності.

Ідентичність, як важлива характеристика особистості, формується протягом її розвитку, завершальним результатом її формування є зріла інтегральна ідентичність, яка характеризується унікальністю, цілісністю та самоцінністю особистості. Ця інтегральна ідентичність виступає, як один із ключових чинників розвитку та формування особистості, забезпечуючи самовизначення, формування життєвої перспективи, розвиток саморегуляції та почуття когерентності.

Концепція інтегральної ідентичності належить до низки відомих теорій ідентичності, таких як «Его-ідентичність» Е. Еріксона [1], «Я-ідентичність» І. Гоффмана [2], Л. Краппмана [3], Ю. Хабермаса [4] та «єдиної ідентичності» Г. Брейкуелл [5].

Цілісний аспект ідентичності розглядається через взаємозв'язок функціонування особистісної та соціальної ідентичності. Зокрема, Ю. Хабермас розглядає соціальну та особистісну ідентичність, як два виміри, які взаємодіють між собою. Особистісна ідентичність представлена вертикальним виміром, встановлює зв'язок із життєвою

історією особистості. Соціальна ідентичність представлена горизонтальним виміром, що дає змогу виконувати вимоги різних рольових систем, до яких належить людина. Точки перетину цих двох вимірів формують «Я-ідентичність» – баланс між соціальною та особистісною ідентичностями, що являє собою інтегральну характеристику [4].

Л. Краппман здійснив важливий внесок у вивчення стійкої ідентичності особистості, звертаючи увагу на соціальні умови та ситуації, за яких ідентичність залишається незмінною. Він визначив кілька особливостей, необхідних для збереження ідентичності в ситуаціях міжособистісної взаємодії. Серед цих особливостей важливими є здатність до рольового дистанціювання, розвиток емпатії, толерантність та успішна презентація власної ідентичності [3]. Однак у межах нашого дослідження можна стверджувати, що для співзалежних жінок середнього віку це може бути неможливим, оскільки вони залежать від впливу значущих близьких, отже, можуть не мати стійкої ідентичності.

Значний інтерес представляє дослідження Г. Брейкуелл, у якому наголошується на тому, що соціальна та особистісна ідентичності є складовими аспектами «єдиної ідентичності». Автор визначає структурні компоненти ідентичності, включаючи біологічну підструктуру, змістовний, часовий та ціннісний виміри [5].

У закордонній психології термін «ідентичність» розглядається, як синонім для «Я-концепції» особистості, тому компоненти структури «Я» можуть бути розглянуті, як складові ідентичності, на які слід звертати особливу увагу під час трансформації ідентичності в жінок, що переживають кризу середнього віку.

Поняття «трансформація ідентичності» вказує на процес перетворення та зміни структури ідентичності під впливом різних

чинників, які можуть бути як зовнішніми, так і внутрішніми. Згідно з нашим розумінням, трансформація ідентичності – це формування особистісної ідентичності в умовах швидкої зміни, яка складається з різних етапів та може визначатися невизначеними умовами під впливом психологічних чинників.

Л. Брейнуелл, А. Тешфелл та ін. визначають трансформацію ідентичності, як позитивну або негативну. Позитивна трансформація включає зміни від дифузної ідентичності до досягнутої через подолання конструктивної кризи ідентичності. З іншого боку, негативна трансформація призводить до дезінтеграції самості та може проявлятися в кризах ідентичності, дезадаптивній поведінці та функціональних розладах особистості [6].

У результаті аналізу психологічних чинників трансформації ідентичності Є. Базики [7], І. Губеладзе [8] та А. Сергєєвої [9] видокремлено ключові групи таких чинників для жінок середнього віку: психофізіологічні, індивідуально-психологічні, особистісні, соціально-психологічні (чинники міжособистісної взаємодії), соціокультурні.

Процес трансформації ідентичності в співзалежної особистості в період кризи середнього віку являє собою відкриття самоцінності, унікальності, формування психологічного імунітету, когерентності. Цей процес супроводжується «звільненням» від співзалежності, усвідомленням власної цінності, як члена суспільства, розкриттям нових можливостей та перспектив самореалізації.

Дослідники підкреслюють важливість трансформації ідентичності, однак проблема трансформації ідентичності співзалежних жінок середнього віку зовсім не вивчена в науковій літературі, що визначає актуальність дослідження.

Виклад основного матеріалу. На основі емпіричних результатів дослідження було розроблено програму трансформації ідентичності

для співзалежних жінок середнього віку. Ця психокорекційна програма спрямована на подолання вторинної співзалежності і включає розширення спектра взаємодії із залежним близьким. Це досягається через ясне усвідомлення особливостей власної поведінки, яка може сприяти або перешкоджати подальшому розвитку співзалежності.

При створенні інтегративної програми трансформації ідентичності для співзалежних жінок середнього віку, у яких основною причиною є порушення розвитку особистості, важливо враховувати чинники розвитку співзалежності. Програма має орієнтуватися на виявлення та розкриття особистісного потенціалу та ресурсів, включати психологічну роботу з емоціями, почуттями та травматичним досвідом особистості.

Найефективнішим методом трансформації ідентичності співзалежних жінок середнього віку, на нашу думку, є застосування соціально-психологічної технології групової психокорекції. Ця технологія є формою соціально організованого спілкування та навчання, що базується на активних методах групової психокорекції.

У процесі проведення експериментального дослідження було розроблено модель трансформації ідентичності жінок середнього віку, які перебувають у співзалежному стані. Ця модель представлена на рис. 1, де всі її складові взаємодіють між собою.

Згідно із розробленою моделлю трансформації ідентичності співзалежних жінок середнього віку, визначено мету психокорекційної програми: трансформація ідентичності співзалежних жінок середнього віку, підвищення рівня їхньої психологічної автономії через створення умов для стійкого розвитку особистості, формування та закріплення власного «Я».

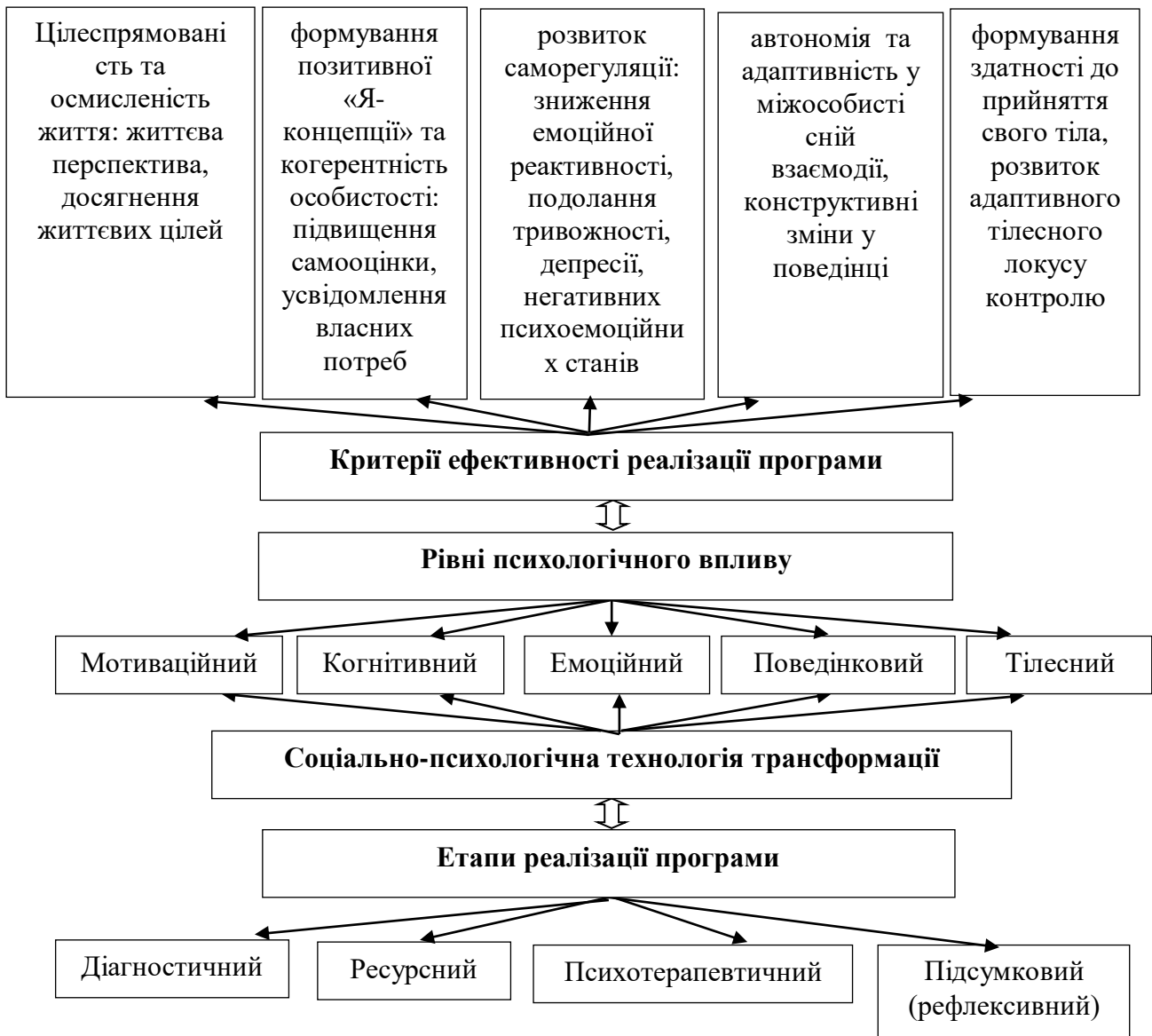

Рис. 1. Модель трансформації ідентичності співзалежних жінок середнього віку

Для досягнення мети реалізації програми трансформації ідентичності співзалежних жінок середнього віку необхідно вирішити наступні завдання:

1. Сформувати усвідомлення власної ідентичності та взаємодії в системі «Я та інша людина».
2. Корегувати порушення міжособистісної взаємодії, поведінкових стереотипів, деструктивних установок та переконань, які призводять до

порушення повноцінного функціонування особистості.

3. Формувати уявлення про основні закономірності розвитку особистості, які є необхідними для задоволення власних потреб. Сприяння адекватному саморозумінню, розвитку навичок саморегуляції та визначення власних потреб.

4. Зниження рівня особистісної тривожності шляхом активізації внутрішніх ресурсів організму, позитивної зміни ставлення до себе та підвищення відповідальності за власне життя.

5. Визначення контексту ранніх дезадаптивних схем в особистому досвіді та особливостей сімейної атмосфери. Виявлення віку, у якому відбулося «емоційне застрягання», «травматична фіксація».

6. Формувати уявлення про структуру образу матері. Перегляд образів батьків та трансформація негативного образу матері, розширення сприймання образу, як особистісного ресурсу.

7. Зміцнення та підвищення цінності власного «Я». Розвиток позитивної динаміки самооцінки та самовідносин.

Під час реалізації програми трансформації ідентичності співзалежних жінок середнього віку використовували інтегративний підхід. Цей підхід передбачає розгляд людини, як цілісної особистості, враховуючи всю її складність та індивідуальні особливості в процесі психокорекції. Особистість розглядається, як цілісний об'єкт, обумовлений єдністю біологічних, психологічних та соціальних аспектів.

Процес трансформації ідентичності співзалежних жінок середнього віку здійснювали з урахуванням п'яти рівнів психологічного супроводу:

1) мотиваційний рівень (працювали над структурними особливостями, установками, мотивацією, сприяли формуванню життєвої перспективи);

2) когнітивний рівень (зосереджувалися на розвитку самосприймання, формування позитивної «Я-концепції», підвищенні самооцінки та розвитку когерентності);

3) емоційний рівень (сприяли подоланню негативних емоційних станів, зменшенню відчуття тривоги, зміцненню психологічного імунітету та розвитку стійкості до фрустрації, життєстійкості та резильєнтності);

4) поведінковий рівень (усунення деструктивних форм поведінки, замінюючи ефективнішими та конструктивнішими);

5) тілесний рівень (сприяли формуванню позитивного ставлення до власного тіла та його потреб).

Реалізація програми трансформації ідентичності співзалежних жінок середнього віку складалася з наступних етапів:

1) діагностичний. Вивчення емоційного та психологічного стану перед початком психокорекції;

2) ресурсний. Цей етап спрямований на визначення та усвідомлення психологічних ресурсів та потенціалу особистісного розвитку;

3) психотерапевтичний, що передбачає виявлення конкретних труднощів, зон для цілеспрямованого впливу психотерапії, недоцільних форм реагування, поведінкових стереотипів та когнітивно-афективних особливостей;

4) рефлексивний (підсумковий). Аналіз результатів проведеної роботи, рефлексія змін, отриманих у процесі психокорекції. Порівняння досягнутого та бажаного результату.

Отже, розроблену програму трансформації ідентичності співзалежних жінок середнього віку було апробовано та визначено її ефективність.

Мета та методи дослідження. Мета дослідження – визначення ефективності програми трансформації ідентичності співзалежних жінок середнього віку.

Для перевірки ефективності програми трансформації ідентичності було використано діагностичну методику «Хто я?» М. Куна і Т. Макпартленда для виявлення стабільного й нестабільного стану ідентичності особистості. Для виявлення значущих відмінностей у розподілі між досліджуваними за рівнем співзалежності між контрольною та експериментальною групами було використано t -критерій Стьюдента для залежних вибірок.

Аналіз результатів дослідження. Для оцінки ефективності програми створили експериментальну та контрольну групи, до яких було включено жінок середнього віку із високим та середнім рівнем співзалежності. Важливо зазначити, що до формувального етапу дослідження не залучали жінок із низьким рівнем співзалежності, оскільки їхні погляди на життя та патерни поведінки суттєво відрізняються від співзалежних. Загалом до формувального етапу дослідження було залучено 150 жінок середнього віку зі співзалежністю із них 78 жінок склали експериментальну групу, а 72 – контрольну. Обидві групи було створено шляхом випадкового відбору.

У таблиці 1 представлено показники стабільного й нестабільного стану ідентичності в жінок середнього віку до та після експерименту.

Таблиця 1

Показники стану ідентичності в співзалежних жінок середнього віку до та після впровадження програми

Шкала	Вибірка	ДО		ПІСЛЯ	
		t	p	t	p
Соціальне «Я»	ЕГ	1,228	0,223	13,190	0,000
	КГ				

Комунікативне «Я»	ЕГ	-0,662	0,509	11,929	0,000
	КГ				
Матеріальне «Я»	ЕГ	-2,651	0,009	-0,316	0,045
	КГ				
Фізичне «Я»	ЕГ	2,474	0,015	7,333	0,000
	КГ				
Діяльнісне «Я»	ЕГ	0,697	0,487	13,200	0,000
	КГ				
Перспективне «Я»	ЕГ	0,058	0,953	7,063	0,000
	КГ				
Рефлексивне «Я»	ЕГ	2,227	0,026	7,353	0,000
	КГ				
Рівень диференційованості	ЕГ	5,258	0,000	24,009	0,00
	КГ				

В обох групах до впровадження програми спостерігаються незначні статистично значущі відмінності за більшістю шкал ідентичності: «Соціальне Я» ($t=1,228$, $p=0,223$), «Комунікативне Я» ($t=-0,662$, $p=0,5093$), «Діяльнісне Я» ($t=0,697$, $p=0,487$), «Перспективне Я» ($t=0,058$, $p=0,953$). Проте, за такими шкалами, як «Матеріальне Я» ($t=-2,651$, $p=0,009$), «Фізичне Я» («Тілесне Я») ($t=2,474$, $p=0,015$), «Рефлексивне Я» ($t=2,227$, $p=0,026$), вказані показники демонструють певні відмінності.

З таблиці 1 видно, що після впровадження програми трансформації ідентичності жінок середнього віку, за усіма шкалами, крім «Матеріальне Я», було виявлено статистично значущі відмінності на користь експериментальної групи, що вказує на ефективність проведеної роботи. У контрольній групі змін не відбулося.

Висновки. Представлена програма спрямована на трансформацію ідентичності в співзалежних жінок середнього віку, що передбачала підвищення рівня їх психологічної автономії та створення

умов для розвитку особистості, формування «Я-концепції» та зниження рівня співзалежності через трансформацію ідентичності.

Реалізація програми передбачала психологічний вплив на п'яти рівнях: когнітивному, емоційному, мотиваційному, поведінковому та тілесному з урахуванням інтегративного підходу.

Апробація та перевірка ефективності програми доведена позитивною зміною за всіма шкалами стабільного та нестабільного стану ідентичності в експериментальній групі, крім шкали «Матеріальне Я». Позитивні результати трансформації ідентичності жінок середнього віку експериментальної групи проявляються в поліпшенні міжособистісної взаємодії, розвитку комунікативних навичок та покращенні взаємодії з близьким оточенням, поліпшенні ставлення до тіла, конструктивними проявами «тілесного Я» та інтерналізацією тілесного локусу контролю, формуванні життєвої перспективи та позитивному настрої щодо майбутніх можливостей, розвитку самостійності та самовизначеності на життєвому шляху.

Література:

1. Erikson, E.H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: W. W. Norton & Company.
2. Goffman, E. (1964). The neglected situation. *Amer. Anthropol*, 66, 2-8.
3. Krappman, L. (1996). *Sociologische Dimensionen der Identität*. Stuttgart, 99-120.
4. Habermas, J. (1978). *The Theory of Communicative Action. System and Lifeworld: A Critique of Functionalist Reason*. Boston: Beacon Press.
5. Breakwell G.M. (2010). Resisting Representations and Identity Process. *Paper on Social Representations*, 19, 1-11.
6. Tajfel, H. (1982). *Social identity and intergroup relations*. Cambridge : University Press.

7. Базика, Є.Л. (2008). Проблема трансформування ідентичності жінок зрілого віку. *Проблеми загальної та педагогічної психології*: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України, 30-39.
8. Губеладзе, І.Г. (2012). Особливості функціонування психологічних механізмів трансформації соціальної ідентичності. *Практична психологія та соціальна робота*, 9, 56-62.
9. Сергеева, А.В. (2016). Психологія трансформаційних змін інтегральної ідентичності. *Психологічні перспективи*, 27, 236-246.

References:

1. Erikson, E.H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: W. W. Norton & Company. [in English].
2. Goffman, E. (1964). The neglected situation. *Amer. Anthropol*, 66, 2-8. [in English].
3. Krappman, L. (1996). Sociologische Dimensionen der Identität. *Stuttgart*, 99-120. [in English].
4. Habermas, J. (1978). *The Theory of Communicative Action. System and Lifeworld: A Critique of Functionalist Reason*. Boston: Beacon Press. [in English].
5. Breakwell G.M. (2010). Resisting Representations and Identity Process. *Paper on Social Representations*, 19, 1-11. [in English].
6. Tajfel, H. (1982). *Social identity and intergroup relations*. Cambridge : University Press. [in English].
7. Bazyka, Ye.L. (2008). Problema transformuvannia identychnosti zhinok zrilogo viku. *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii*: zb. nauk. prats In-tu psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy, 30-39. [in Ukrainian].
8. Hubeladze, I.H. (2012). Osoblyvosti funktsionuvannia psykholohichnykh mekhanizmiv transformatsii sotsialnoi identychnosti. *Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota*, 9, 56-62. [in Ukrainian].

9. Serheieva, A.V. (2016). Psykholohiia transformatsiinykh zmin intehralnoi identychnosti. Psykholohichni perspektyvy, 27, 236-246. [in Ukrainian].

Citation: Alla Lymankina, Vira Kramchenkova (2024). FEATURES OF IDENTITY TRANSFORMATION IN MIDDLE-AGED CODEPENDENT WOMEN. New York. TK Meganom LLC. Innovative Solutions in Modern Science. 1(61). doi: 10.26886/2414-634X.1(61)2024.3

Copyright: Alla Lymankina, Vira Kramchenkova ©. 2024. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.